

Konstans Dima

REŽISÉR

*Pravda není nikdy těžká.
Těžká a nesnesitelná je pouze lež.*

Kateřina Angelaki-Rouk

„Pojď, pojď si poslechnout, co říká tvůj přítel. Říkala jsem ti to, ale nechtělaš slyšet. Tys tady potila krev a on si odjel bezstarostně na venkov přežít srpnové vedro ve svém letním sídle,“ volá na ni dcera.

„Nikdo mi nepomáhal. Vše jsem udělal sám!“, slyší z televize říkat režiséra domýšlivě.

Oněmí. Poslouchá zkamenělá. Nitro jí krvácí. Snaží se překonat prudké bodnutí u srdce. Bolest je nesnesitelná.

S pohledem upřeným na obrazovku kouří bez přestání jednu cigaretu za druhou. Zavaluje ji pocit bezmoci. Nechápe.

Zvedá žaluzie. Pohledem brázdí noční krajinou. Měsíc se jí zařezává pod kůži vzpomínek. Napjatě naslouchá myšlenkám, které se jí honí hlavou. Hluboko uvnitř, po okamžiku prozření, se jí události vybavují jako hvězdy na tmavnoucím nebi.

*

Přestěhovala se do Atén. Prochází novou etapou života, ve velkoměstě. Doléhá na ni tíha samoty, pocit opuštěnosti.

Brzy však nastává obrat. Je veselá, na tváři čím dál častěji úsměv, vše je pozitivnější. Život je peříčko! Za tuto změnu vděčí svému novému příteli.

Vidí ho jako dnes. Vysoký, statný, impozantní. Jednoho poklidného pozdního večera vpadne do jejího bytu jako tajfun. Půjčuje si její knihy poezie.

Po pár dnech opět přichází, zářící nadšením obdivuje její talent, promítá jí několikaminutový film jeho dcery, který natočila na základě dojmu z jedné její básně a ztvárnila ji tak do filmové podoby. Film je špatné kvality, co se týká nasvícení. Nicméně, oceňuje ho jako snahu studentky filmové školy.

Později, po přečtení jejího románu, s ní režisér hovoří nadšeně o svých plánech. Nabízí jí spolupráci. Také jí promítne svůj krátkometrážní film, který obdržel cenu.

Od toho dne je režisér jejím každodenním hostem. Celé hodiny vysedává v jejím obývacím pokoji. Mluví o scénáři, který kdysi „napsal“ a jenž dosud nespátřil světlo světa. Vzpomíná, jak moc toužil po jeho zfilmování. S jakou obavou a napětím čekal na rozhodnutí Státní komise

kinematografie o financování filmu. Jak trpce prožíval zamítnutí. A to uvedl jako spoluautora dokonce známého režiséra Kundurose!

Bajkař, jak sám sebe hrdě pojmenoval, mluví zaníceně o svém potenciálním novém filmu. Neumí, bohužel, psát, přiznává zpola vážně, zpola žertem.

Stržena jeho vitalitou se nechává lehce uchvátit jeho zběsilým přívalem slov. Je příliš citlivá na každou zmínku o dětech, které se staly oběťmi války. Její nadšení ještě více roste, když režisér začíná líčit scény, jenž plánuje zfilmovat. Cítí je přímo bytostně. V těchto prožitcích i v síle osobních zážitků jsou si neuvěřitelně podobní. Je uchváćena do té míry, že doslova dychtí vidět film v promítacích sálech co nejdříve. Zapomene i na důvod, pro který ho vlastně původně vyhledala. Její přátelé ji radili, po přečtení její knihy, která se zabývá právě tématem uprchlíků a emigrace, aby ji nabídla režisérovi Angelopulosovi.

Vše, co se týká dětí uprchlíků, ji hluboce dojíhá.

*

Má ještě další vážný důvod spolupracovat s režisérem. Sám nabízí její dceři, také studentce filmové školy, pomoc při získání práce v televizi. Chce dokonce natočit její film společně s ní.

Tato jeho nabídka, jakoby její dceru znovu vrátila zpět do tohoto světa. Její obličej se rozzáří nadějí a očekáváním.

Režisér je velmi přesvědčivý. Šíří kolem ní hřejivé světlo.

*

Ochotně mu začíná pomáhat při práci na tvorbě filmového námětu. Přenáší na papír, přesněji řečeno do počítače, neuspořádané a úžkovité poznámky a vše to, co vypravěč už dvacet let nosí v hlavě. Jeho myšlenky padí tryskem jako splašení koně. „Osdlá je“ až přejdou v ovladatelný cval, „ochočí je“ aby vypravěče poslouchaly. Společně tak příběhu vdechují život.

Pracují do úmoru. Píší scénář. Bez chvilky oddechu se po jeho dokončení vrhá do překladu. Souběžně hledají i filmové producenty v České republice, Řecku a ve Francii. Z tohoto důvodu se stává také režisérovou sekretářkou. Vede mu veškerou jeho korespondenci, sestavuje obsah scénáře, formuluje jeho životopis, a to vše překládá do tří jazyků.

Jeho vášnivé zanícení pro realizaci připravovaného filmu ji naprosto pohlcuje.

*

Rychle přivykne veselé náladě a pohodě, která mezi nimi panuje. Když se zpozdí, zneklidní. Chybí jí. Dává jí život. Opět se umí smát.

To on zahnal v ní ten pocit bezbřehé samoty, kterou cítila v prvních měsících v Athénách.

Teprve postupem času má poznat, jak zlým rádcem je samota. Velice zlým!

*

Když se zachmuří, až srdce usedá. Začne si stěžovat, jaký je neúspěšný režisér. Jeho spolužák Kusturica dosáhl věhlasné světové pověsti, on nedokázal nic. Nikdo mu není ochoten pomoci. Ó Bože, jak touží natočit ten film! Dluží to svému dědovi.

Dojata mu neustále opakuje: „Nezoufej. Máš talent. Velký talent! Ty to dokážeš!“

Neuvědomuje si dostatečně hranici míry těchto povzbuzujících superlativů. Není čas o tom přemýšlet. A události se vyvíjejí rychlostí blesku.

Jinak to ani dopadnout nemohlo. On se odvažuje pochybovat dokonce i o Angelopoulosovi.....

*

Neúnavně ctižádnostivý, jakmile si je jistý kvalitou scénáře, zatouží se stát spisovatelem! Snaží se. Píše. A jednoho dne vysloví přání, aby si ho poslechla. Hluboce se nadechuje a s očima dokořán otevřenýma do pološera jí čte svůj výtvar.

Báseň je literárně slabá. Avšak vyznačuje dojemnou sílu něhy. Vnuka k dědovi.

Pro dědu by i hory přenášel. On byl tím, kdo mu dal lásku, kterou jako dítě potřeboval. Ten hřejivý pocit uklidňující blízkosti, který mu chyběl a nebyl dán jeho vlastní matkou.

*

Má sto důvodů věřit, že její přítel režisér se doma netěší prázdné vážnosti. „Byl jsem špatným otcem,“ stěžuje si. Chce to napravit.

Smějí se obě, ona i její dcera, když ho vidí spěchat vyzvednout dvacetiletou dceru ze školy.

Jako by si chystaným filmem, splátkou dluhu milovanému dědovi, režisér také vytýčil za cíl získat lásku a uznání svojí rodiny.

Doslova na ni naléhá, aby ho chválila a vzápětí pak zatelefonovala jeho ženě a také jí zopakovala tato slova uznání a chvály.

Jednoho dne přichází bledý jako stěna. Chvěje se. Říká jí, že to, co zajímá jeho děti je natočil film, který by hodně vydělal. Otevírá okno dokořán a křičí: „Musím vydělat peníze! Hodně peněz!“ Pak se zasměje.

Líbí se jí jeho smích. Hřeje ji a bere u srdce. Cítí jeho lásku, kterou chová ke svým dcerám.

Miluje je až patologicky. Snad proto, že nosí v duši léty se nehojící ránu, nepoznanou náruč matky. Závídí jim vztah, který mají se svou matkou. Snaží se být příkladným tátou. Hoří touhou, aby si ho vážily, aby ho milovaly. Pro jeho kvality pracovní, umělecké, pro schopnost finančně zajistit rodinu.

Cítí obzvláštní sympatie k jeho manželce a dcerám. Je dojatá, když ochotně přichystají pro ni koš plný sladkostí a dárků, když se u ní slaví. Zmíněný koš jí režisér přináší s takovou přirozeností a srdečností, že není možné ho odmítnout.

Až později se měla přesvědčit, že jelikož mu chyběl talent k psaní, všechny okolo si získával svými dárky.

Za tyto mnohdy štědré dary, utrácel bez ohledu na výši jejich ceny.

*

Snad ze začátku tomu i věřil, když ustavičně vykřikoval: „Jsme bezkonkurenční dvojice! Posadím tě do první řady při udělování cen v Cannes!“

Smála se jeho dětské spontánnosti. Byl si naprosto jist, že dostanou cenu. Po přečtení scénáře tomu uvěřil i její francouzský přítel:

„Musím vám oběma říci, jak silně na mě zapůsobila vaše práce a jak mě dojal scénář... Ano, je třeba v každém případě film natočit. Jsem toho názoru, že bude-li tak dobrá i režie, pak si ten film opravdu zaslouží cenu. Evropa potřebuje filmy tohoto druhu, aby nezapomněla a podala svědectví dílem, které je odlišné svou senzibilitou i obsahem od těch určených k bezduché zábavě, plných zbytečných, nudných scén a vulgárností.“

Režisér se natolik ztotožnil s úspěšným scénářem, že se nerozpakoval prohlásit ho za výlučně své dílo!

*

Zpočátku nikoli, avšak během času začal vědomě využívat její velké snahy pomoci dceři. Ta se mu však postupně začíná vyhýbat. Upozorňuje matku, aby byla ve vztahu k němu opatrná.

Ta nechce nic slyšet. Odhání každou myšlenku pochybnosti.

Důvěřuje úpřimně ve zdar filmu. Toho úsilí! Dřiny! Času! Rok a půl práce nelze jen tak vyhodit oknem! Došla až do cíle, nemůže teď couvnout.

Navíc režisér neustále opakuje: „Vezmu i tvoji dceru na natáčení. Je praktický typ jako já. Nejde jí teorie. Pomůžu jí vidět věci zblízka, pochopit, jak se točí opravdový film.“

Proto také nic nenamítá, když ji úporně pobízí, aby si s psáním pospíšila. „Je to strašně nutné, co nevidět se začne natáčet.“

Důvěřuje mu do té míry, že zatáhne do celé této záležitosti i dlouholetého řeckého přítele filologa, jakož i dalšího přítele, francouzského básníka. Oba ochotně přijmou její nabídku, když je požádá o odborný dohled na překladu scénáře.

*

Ještě dnes se neustále sama sebe ptá, co asi se mohlo zrodit v hlavě režiséra v okamžiku, kdy odcházel z jejího bytu s hotovým překladem scénáře do řečtiny a do francouzštiny.

Při odchodu se náhle zastavil u dveří výtahu a zeptal se jí: „Osmdesát miliónů drachem ti stačí?“ S náhlým dojetím ho líbá na tvář a říká: „Nejdřív ať se zdárně film natočí. a pak uvidíme...“

Než vstoupí do výtahu i on ji oplácí polibek a říká: „Kdyby tě jednou všichni zradili, já tě určitě nikdy nezahládím!“

Podívala se mu zpříma do tváře. Dívali se na sebe. Neuhnul očima. Jeho pohled vyzařoval krásu a vzácný okamžik “sourozenecké” lásky. Na okamžik se jí zadrželo, že nad něčím uvažuje. Neřekl nic.

*

“Přítel, který by ji nikdy nezradil”, přišel k ní jednoho pošmourného, pozdního večera, když nadešel čas splnit slib, který dal její dceři, že ji pomůže se scénářem. Sedl si na své obvyklé místo v obývacím pokoji a začal listovat ve scénáři. Dlouhé mlčení. Náhle, aniž zvednul oči prohodil: „Nestojí to ani za zlamanou grešlí!“

Jako ostny bodají přímo do srdce jeho slova. Chtějí znát, proč ten náhlý obrat? Neodpovídá. Pak nečekaně náhle vstane, jde k dceři, mává jí divoce scénářem před očima a zlostně křičí: „Vzdyť je to TOP! To nemohlas napsat sama!“ Odpoví tiše: „Pomohla mi i maminka.“

*

Po dvou týdnech přichází režisér k ní opět, jakoby se nic nestalo. Vydávají se spolu opravit podtitulky k jeho dokumentárnímu filmu, ve kterém ji svým vytrvalým náléháním přesvědčil vystoupit a promluvit.

Při zpáteční cestě se ho bezelstně zeptá, kdy může začít se slíbenou pomocí při natáčení krátkometrážního filmu její dcery. Nemůže už déle čekat. Musí včas odevzdat film, aby ukončila školní ročník. Odpovídá ostře: „Nebudu dělat sluhu tvé dceři!“

Podívá se na něj zaraženě. Nechápe, má pocit, jako by byla někým jiným a na nesprávném místě. Cítí příval slz, který zadržuje jen s velkým úsilím. Beze slova vystupuje z auta. Sotva se zavřou za ní dveře, prolomí se hráz, brečí a brečí, pláčem bez konce.

*

Zlomem v jejím chování je pevné rozhodnutí vymazat režiséra ze svého života. A určitě by se tak stalo, nebýt přítele básníka z Francie, který během pobytu v Aténách projeví zájem se s ním setkat.

Je zaskočena. Je na rozpacích. Je pro ní těžké mu vše vysvětlit. V podstatě zradila i jeho důvěru. Aby dosáhl svého cíle, ujistil režisér také jejího francouzského přítele, že by mohl být přítomen při natáčení filmu.

*

Dnes, ve snaze si ujasnit okolnosti “zlodějské“ spolupráce s režisérem, už věří tomu, že se v nitru zalekl pomoci její dceři při natáčení jejího školního filmu, protože jak kvalitní scénář, tak i jeho režisérský přínos by byly zárukou velmi dobrého výsledku. Jelikož její dcera ztratila rok ze studií, skládaly by tudíž jejich dcery zkoušky společně a jejich filmy by si měly konkurovat! V předešlém roce jeho dcera získala první cenu. Letos by riskovala, že by ji toto ocenění minulo.

Jako otec chtěl hájit zájmy své dcery. Prosadit ji všemi možnými prostředky.

*

Hned do toho vidí jasněji, jakmile si nechává projít hlavou jejich rozhovor v kavárně. Francouzský přítel, básník, naléhá. Žádá ji, aby mu umožnila setkat se s režisérem. Chce, aby s ním domluvila schůzku.

„Je ještě horko. Sedneme si na kraji zahrady. Je tam příjemný chládek a nádherný výhled na moře,“ překládá básníkovi režisérova slova.

*

Je dusno. Jsou ještě cítit zbytky srpnového vedra.

Režisér přichází se svou dcerou. Vyrazili si osvěžit se na Glyfadu.

Zpočátku pocít'uje při pohledu na režiséra odpor. Vrací se jí vzpomínka na úlek, když ho před měsícem uviděla v televizi, úlek z jeho nepřehlédnutelné tloušťky, která ho proměnila v horu tuku.

Pomalou, krůček po krůčku, jí jeho nakažlivá bodrost, veselá nálada a humor začíná vracet zpět a připomínat toho přítele, se kterým se dělila o jídlo, pečlivě připravované pro ně jeho ženou. Tehdy nemohli ztrácet čas. Věnovali se psaní. Naplno.

Usmívá se. S nadějí v srdci i hlase mu říká, že určitě nemyslel vážně to, co prohodil o její dceři.

On však nejenže neprojevuje zrnko lítosti, ale na její podivení se, jak mohl být tak tvrdý po tom, co vše pro něj udělala, reaguje arogantně. Zeptá se jí, v jakém konkrétním bodě mu pomohla. Významně zdůrazní, že během natáčení se dělaly změny v textu. Ona, teď už uvolněně, dodává: „Pochopitelně. To ale na věci nic nemění!“

Její slova nepřikládá žádný význam. Bezostyšně říká : „Jediná osoba, která mi pomohla, je má dcera.”

Žasne. Žasne, že ani přítomná dcera svému otci neodporuje. Scénář filmu byl napsán v češtině a ona česky neumí. Zeptá se jí, jak tedy mohla udělat překlad do řečtiny. Vrhne ulekaný pohled na otce.

Ten odpovídá nabubřele: „Přeložila podtitulky do angličtiny“... směje se.

Ona trvá na tom se dozvědět, v jakém jazyce se bude film natáčet ...

Režisér odtrhne od ní pohled a podívá se na dceru, která právě hovoří s básníkem. Mrkne na ni, aby toho nechala. Spěchá odejít.

Její společnost ho už přestala zajímat. Už je nepotřeboval. Natáčení začalo díky dovolené, kterou ve svém letním sídle nabídl a umožnil řediteli České televize. A Řecká televize se stala spoluproducentem filmu.

Dveře režisérova auta zaklaply, vystrkuje hlavu z okénka a volá: „Dostanu cenu v Cannes, tím si buďte jisti!“

Jeho výkřik způsobuje, že se kolemjdoucí zvědavě zastavují.

*

Bolest hluboko v duši se násobí při vzpomínce na přítelkyni, redaktorku Řecké televize. Zemřela náhle a nečekaně. Byla to obrovská rána pro všechny, kdo ji znali. Pro všechny, kdo si ji oblíbili.

Její odchod je velkou a citelnou ztrátou pro básníky, které neúnavně prosazovala a hájila, pro samotnou Poezii.

Jednoho dne vyhledala tuto redaktorku, jakmile zjistila, že s režisérem pracovala u stejné televizní stanice. Poprosila ji, aby ji s ním zkontaktovala. Chtěla si s ním promluvit o své knize. Její přátelé naléhali, aby podle ní nechala natočit film.

Nebylo třeba více slov. Redaktorka se s ním sešla. Dala mu údaje spisovatelky.

Později jí přinela scénář. Avšak ne k filmu podle její knihy, nýbrž scénář režisérova filmu. Souhlasila. Šlo o poezii!

Když se režisér dozvěděl, že mu dala přednost před svým dílem, přesvědčena o jeho režisérském talentu, požádal redaktorku, aby s ním udělala rozhovor. Neodmítla. Snažila se udělat vše, co bylo v jejích silách, aby mu pomohla uskutečnit jeho velké přání natočit vytoužený film.

Nezná důvod následné silné roztržky mezi redaktorkou a režisérem. Bolí ji však už jen pomyšlení, že i další osobě, jí blízké, citelně ublížil. Ani tato skutečnost však redaktorce nezabránila pozvat ji na premiéru jeho filmu. A ještě týž večer jí zatelefonoval aby jí řekla, jak strašně je jí líto, že

nemohly vidět film spolu. „Je výjimečný!“ zopakovala několikrát. Škoda jen, že kino bylo prázdné.

Nedojalo ji to. Nelitovala. Napadlo ji známé pořekadlo o božích mlýnech...

Věř a dodnes je přesvědčená o tom, že film by se ubíral jinou cestou, nebýt režisérovy zaslepenosti.

*

Dlouhých pět let trvalo, než se odhodlala konečně film vidět.

Sleduje film klidně. Vychutnává si dialogy hrdinů. Hovoří v obou jejích „rodných“ jazycích. Poslouchá jí tak známá slova, zaplavuje ji pocit prožitého, sounáležitosti, sdílení osudu.

Náhly záblesk světla ji doslova ukřižuje. Blíží se k malé obrazovce kroky divoké šelmy. Čte znovu a znovu a znovu. Ne, nepřehlédla se. Jako překladatelka titulků je uvedena režisérova dcera. Ne, ne, ne, to není možné, to nemůže být pravda. Prudce vyskočí: „Jak můžeš spát s klidným svědomím? Budu se s tebou soudit!“ křičí do telefonu.

Odpovídá: „Pošlu někoho na tebe, najdou si tě. Zabiju tě! Slyšíš!?“

Slyší. Svůj tlumený vzlykot.

Stmívá se. Upřeně hledí na nebe. Ptá se osamocené hvězdy, kde je Bůh.

*

V jejím království bolesti není místo pro strach. Nemá se čeho obávat. Naopak. Osobně ji doprovázel, když si šla vyřídit úřední potvrzení svých autorských práv k dílu. Na to už zapomněl?

Nechápe jeho sebejistotu, na co nebo na koho spoléhá?

*

Byla rozhodnuta. Bude se soudit. V hloubi rozjitřené duše uslyšela vyrovnaný vnitřní hlas, ať nechá vše vyřešit čas. Vzpomněla si na slova francouzského přítele, který jí v jednom dopise psal:

„Nevracejme se znovu k tomu tématu. Režisér je zkrátka prospěchář. Pochybuji však, že svojí metodou buldozéry, který nelítostně smete vše kolem sebe, to někam dotáhne. Není natolik geniální, aby mu svět odpustil jeho způsoby, které mu tudíž mohou jenom uškodit. Jak se říká ve Francii: la ficelle va casser...“

Vybavila se jí slova české přítelkyně herečky.

„Umělecké kruhy jsou plné závisti, podrazů a komplexů.... někteří nahrazují absenci talentu a

nedostatek invence vykrádáním talentovanějších kolegů.... Občas si ale mnohé situace a lidi i my sami idealizujeme...Velká gesta, velká slova, výjimečná schopnost vycítit jak silné stránky, tak i slabosti druhých, to všechno využít, použít a zahodit!“

*

Se zatajeným dechem slyší v duchu režisérův hlas jak říká: „Nebýt zde mé přítelkyně, ten film by neexistoval.“

Jak pravdivá byla tato jeho slova, která pronesl k jednomu jejímu příteli básníkovi v okamžiku, kdy společně družně vycházeli z jejího bytu.

Ne, nelituje, že byl film natočen, ani peněz, které by eventuálně získala. Lituje, že se začala bát svých přátel.

Brusel 30.6.2006

řecký časopis *Thea*, n° 4, Brusel, 2007.

Překlad z řečtiny: KVĚTA REICHLOVÁ VE SPOLUPRÁCI S KONSTANS DIMA